

ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів

ГЕОГРАФІЯ

10 клас

Рівень стандарту, академічний рівень

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з географії розроблена на основі положень Державного стандарту базової і повної середньої освіти, згідно з яким шкільна географічна освіта є складовою освітньої галузі “Природознавство”. Загальноосвітня цінність шкільної географії полягає у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, в якому протікає життя людини. Шкільна географія спрямована на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню та розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоecологічних подіях у державі і світі. Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Загальною метою шкільної географічної освіти є формування у школярів географічної картини світу. Мета реалізується через розв’язання наступних головних завдань:

- формування в учнів цілісного географічного образу Землі через розкриття регіональних та планетарних закономірностей і процесів;
- розкриття ролі географії у вирішенні економічних, екологічних і соціальних проблем суспільства;
- розвиток у школярів геопросторового мислення та вміння логічно викладати свої думки, що співвідносяться з реально пізнаваними географічними об’єктами;
- обґрунтування доцільності наукового підходу до природокористування, єдності навколишнього середовища, людини та її діяльності в територіальному аспекті;
- формування картографічної грамотності й культури;
- виховання національно свідомого громадянина, патріота, дбайливого господаря, грамотної, освіченої людини, гуманіста і природолюбця;
- вироблення в учнів умінь практично застосовувати здобуті географічні знання, користуватися джерелами географічної інформації, самостійно шукати, аналізувати і передавати її;
- розвиток здатності до співробітництва при виконанні практичних робіт та екскурсій;
- заохочення до самореалізації своїх здібностей, інтересів та життєвих планів засобами географії.

Структура і зміст програми з географії базуються на принципах неперервності й наступності шкільної географічної освіти, її інтеграції на основі внутрішньопредметних зв’язків, гуманізації, гуманітаризації, диференціації навчального матеріалу в залежності від вікових можливостей учнів, практичної спрямованості.

Курс “Соціально-економічна географія світу” (10-й клас) завершує базову географічну освіту школярів. Відповідно до типового навчального плану він вивчається в 10-х класах загальноосвітніх навчальних закладів протягом 52 (1,5 години на тиждень).

У курсі поєднується загальна економічна географія з економіко-географічним країнознавством. Основна мета курсу — продовжити, а для більшості учнів — завершити формування знань про географічну картину світу, які спираються на положення теорії взаємодії суспільства і природи, відтворення і розміщення населення, світового господарства та географічного поділу праці, на розкриття глобальних та регіональних явищ і процесів.

Курс “Соціально-економічна географія світу” має сформувати в учнів цілісне уявлення про навколишній світ, показати глибокий взаємозв’язок природи, населення, господарства Землі, навчити просторово мислити, сприяє вихованню поваги й любові не тільки до своєї Батьківщини, а й до історії та культури інших країн і народів, що є надзвичайно важливим сьогодні, коли світ змінюється з небаченою швидкістю.

У 10-му класі виконуються чотири практичні роботи. Наведений у програмі перелік країн є орієнтовним. Учителю надається право обирати для більш детального вивчення ті країни, які

відповідають пріоритетам зовнішньої політики України, з урахуванням сучасної політико-економічної ситуації у світі.

Окремі питання курсу можна запропонувати учням опрацювати самостійно. Необхідно стимулювати самостійну пізнавальну діяльність старшокласників, спонукати їх до використання типових планів характеристики територій та об'єктів, матеріалів із засобів масової інформації та науково-популярної літератури, що допоможе їм розуміти та аналізувати сучасні події в світі, розвивати проектну діяльність. Такий підхід сприятиме актуалізації навчально-пізнавальної, комунікативної, інформаційної, ціннісно-сислової та інших компетенцій і значно поглиблюватиме загальнокультурні надбання старшокласників.

У програмі кожного класу передбачено засвоєння певної кількості назв географічних об'єктів. Окремі назви (рівнин, гір, річок, морів тощо) повторюються в програмі, проте це не означає, що при повторенні будь-якого об'єкта слід обмежитися лише показом його на карті. У кожному курсі уявлення про нього необхідно доповнювати новими характерними рисами і таким чином розширювати та поглиблювати знання учнів про об'єкти, що вивчаються.

Практичні роботи можуть виконуватися під час вивчення тем, де вони передбачені, і в окремо відведений час (за вибором учителя). Окремі практичні роботи є навчально-тренувальними, інші ж — підсумковими. Перевіряє й оцінює практичні роботи вчитель на власний розсуд: у всіх учнів чи вибірково. У кожному семестрі обов'язково оцінюються дві практичні роботи, які також обирає вчитель.

Час проведення практичних робіт на місцевості визначає вчитель, враховуючи рекомендації Міністерства освіти і науки України. У програмі подано орієнтовний розподіл годин за розділами і темами. Частина навчального часу вчитель може використати на свій розсуд з метою глибшого вивчення або повторення певного навчального матеріалу за рахунок скорочення окремих питань і тем основних курсів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінки роботи учнів є не стільки обсяг навчального матеріалу, що залишився в пам'яті, скільки вміння його аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, вміння самостійно здобувати знання. При цьому важливо використовувати під час вивчення географії мотиваційний потенціал для учнів: авансування успіху, спонукання до самоаналізу, самооцінки, самопізнання, інтенсифікація того змісту навчального матеріалу, який має особистісне значення для учнів.

Оцінюючи навчальні досягнення учнів з географії, необхідно враховувати:

- правильність і науковість викладення матеріалу, повноту розкриття понять і закономірностей, точність вживання географічної та картографічної термінології;
- ступінь самостійності відповіді;
- логічність, доказовість у викладенні матеріалу;
- ступінь сформованості інтелектуальних, загальноосвітніх, специфічних умінь (робота з картографічними, статистичними та іншими додатковими матеріалами).

Початковий рівень навчальних досягнень характеризується фрагментарним володінням учнем навчальним матеріалом. Учень може розпізнавати окремі географічні об'єкти, намагається дати їм визначення, за допомогою вчителя знаходить їх на карті.

Середній рівень навчальних досягнень передбачає, що учень може відтворити (повторити) інформацію, тобто володіє знаннями-копіями. Він розуміє основний матеріал, за допомогою вчителя визначає поняття і закономірності, частково пояснює взаємозв'язки у природі та суспільстві, використовує картографічний матеріал. У процесі виконання практичних робіт правильно використовує джерела знань. Спостерігаючи за природними та суспільними явищами, виділяє лише окремі їх особливості.

Достатній рівень навчальних досягнень передбачає, що учень достатньо володіє програмовим навчальним матеріалом, самостійно виправляє допущені помилки, підтверджує свої знання відповідними аргументами, здатен застосовувати здобуті знання на практиці. Правильно

відбирає джерела необхідних знань для розв'язання проблем у типових ситуаціях. Здатний вести спостереження за природними та суспільними явищами.

Високий рівень навчальних досягнень передбачає вичерпну, правильну відповідь, повне розкриття змісту понять, закономірностей і географічних взаємозв'язків, підтверджує їх прикладами. Учень грамотно і творчо використовує картографічні матеріали та інші джерела знань, вміє робити висновки та узагальнення на основі практичної діяльності; правильно проводить спостереження, оформлює та аналізує їх результати.

Тематичне оцінювання з географії проводиться у різних формах по завершенню вивчення навчальної теми або її частин, згідно з переліком тем для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів. При цьому одна письмова тематична робота на семестр є обов'язковою. Такою письмовою роботою може виступати й практична робота, якщо дата її проведення збігається з датою тематичної атестації.

Вчитель має право виставляти бали за тему без додаткового опитування (письмової роботи) тим учням, що мають достатню кількість поточних оцінок, а також якщо отримана таким чином оцінка задовольняє учня. При цьому поточне оцінювання, у разі його застосування вчителем, має відігравати заохочувальну, стимулюючу та діагностичну функції.

Перед початком вивчення чергової теми усі учні мають бути ознайомлені з тривалістю її вивчення (кількість занять); кількістю і тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; питаннями, що виносяться на тематичне оцінювання, якщо воно проводиться в усно-письмовій формі, або орієнтовними завданнями (задачами) тощо; терміном і формою проведення тематичного оцінювання; критеріями оцінювання.

10-й клас

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ

(52 год, 1,5 год на тиждень)

К-ть г-н	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>ВСТУП Предмет соціально-економічної географії світу. Джерела географічних знань. Методи економіко-географічних досліджень. Видатні економіко-географи світу.</p>	<p>Учень: <i>пояснює:</i> що вивчає соціально-економічна географія світу; <i>визначає:</i> завдання курсу; <i>характеризує:</i> джерела географічних знань та методи економіко-географічних досліджень; <i>називає:</i> видатних економіко-географів світу; <i>робить висновки:</i> про причини формування історико-географічних регіонів світу.</p>
20	Розділ I. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТУ	
4	<p>Тема 1. Політична карта світу Сучасна політична карта світу. Відмінність понять “країна”, “держава”, “залежна країна”, “колонія”. Класифікація країн за формою правління. Форми адміністративно-територіального устрою. Відмінності федеративних держав. Політичні та економічні системи країн. Типологія держав. Етапи формування політичної карти світу. Міжнародні організації, їх функціональний і просторовий розподіл. Загальнополітичні (ООН, Рада Європи, Європейський Парламент, СНД) та спеціальні (Європейський союз, НАТО, ЮНЕСКО, ФАО та ін.) організації.</p>	<p>Учень: <i>пояснює:</i> відмінність між поняттями “країна”, “держава”, “залежна країна”, “колонія”; <i>називає і характеризує:</i> основні форми державного устрою та правління країн світу; <i>характеризує:</i> особливості сучасної соціально-економічної типології та регіонального поділу країн світу; етапи формування політичної карти світу; <i>обгрунтовує:</i> основні вектори зовнішньої політики України; <i>знаходить і показує</i> на карті держави; <i>оцінює</i> політико-географічне положення країн; <i>готує повідомлення і робить узагальнення</i> до теми на основі аналізу додаткових джерел географічних знань.</p>
4	<p>Тема 2. Населення світу Кількість населення. Відтворення населення. Демографічні процеси і демографічна політика. Міграційні процеси і міграційна політика держав. Причини та проблеми зовнішніх міграційних потоків. Мовний і етнічний склад населення. Найпоширеніші мовні сім’ї і групи. Релігія як явище культури. Світові релігії. Виникнення і сучасне поширення релігійних вчень. Соціальна і професійна структура населення. Трудові ресурси. Проблеми зайнятості й безробіття. Практична робота 1 Порівняльна оцінка трудових ресурсів і зайнятості населення в основних сферах господарства країн та регіонів світу.</p>	<p>Учень: <i>називає:</i> кількість населення світу та окремих країн; <i>характеризує:</i> типи відтворення населення; особливості вікового та статевого складу населення; напрями основних міграційних потоків; структуру зайнятості населення та відмінність її за регіонами; <i>визначає:</i> співвідношення населення за регіонами світу; <i>пояснює:</i> поняття “демографічна політика”, “демографічний вибух”, “урбанізація”, “субурбанізація”, “міграція”, “еміграція”, “імміграція”, “мегалополіс”; <i>описує:</i> найбільші народи та найпоширеніші мови світу, світові релігії; <i>порівнює:</i> темпи, рівні, форми урбанізації країн та регіонів; <i>аналізує:</i> текстові, картографічні і статистичні матеріали з метою визначення рис і відмінностей у відтворенні, складі і розміщенні населення різних регіонів світу.</p>
4	<p>Тема 3. Взаємодія суспільства і природи. Світові природні ресурси Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи. Світові природні ресурси. Ресурсозабезпеченість. Природокористування: раціональне і нераціональне. Географія світових природних ресурсів: мінеральних, земельних, лісових, водних, Світового океану, рекреаційних. Практична робота 2 Порівняльна оцінка</p>	<p>Учень: <i>називає:</i> види природних ресурсів; <i>характеризує:</i> поняття “географічне та навколишнє середовище”, “антропосфера”, “природокористування”, “ресурсозабезпеченість”; закономірності розміщення різних видів природних ресурсів; <i>виявляє:</i> закономірності розміщення природних ресурсів; <i>порівнює:</i> співвідношення ресурсозабезпеченості в окремих регіонах чи країнах світу.</p>

К-ть г-н	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	ресурсозабезпеченості двох окремих країн чи регіонів світу (за вибором).	
6	<p>Тема 4. Світове господарство</p> <p>Сучасне світове господарство. Міжнародний географічний поділ праці (МГПП). Етапи формування світового господарства. Поняття “НТР” та її основні риси. Світове господарство в період НТР, вплив на галузеву структуру та територіальну організацію виробництва. Промисловість. Географія основних галузей промисловості світу (енергетика, металургія, машинобудування, хімічна промисловість, лісова і деревообробна промисловість, легка промисловість, харчова промисловість). Світове сільське господарство: значення, внутрішньогалузева структура, міжгалузеві зв’язки, аграрні відносини. Найбільші сільськогосподарські райони. Географія світового транспорту. Зовнішні економічні зв’язки. Міжнародний туризм.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>називає:</i> етапи формування світового господарства; <i>характеризує:</i> поняття “міжнародний географічний поділ праці”, “НТР”; основні райони розміщення провідних галузей промисловості; головні сільськогосподарські райони світу; <i>визначає:</i> вплив НТР на галузеву структуру та територіальну організацію виробництва; <i>аналізує:</i> за допомогою картографічних і статистичних матеріалів розміщення провідних галузей промисловості світу; <i>робить висновки:</i> про тенденції розвитку транспорту, міжнародного туризму, напрями зовнішньоекономічних зв’язків.</p>
2	<p>Тема 5. Глобальні проблеми людства</p> <p>Поняття про глобальні проблеми людства (війни і миру, екологічну, сировинну і енергетичну, голоду, боротьби зі злочинністю, тероризмом, епідеміями). Роль світової громадськості у їх розв’язанні.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>характеризує:</i> поняття “глобальні проблеми людства”; <i>аналізує:</i> сутність, причини виникнення, особливості кожної з проблем, можливі шляхи їх розв’язання; <i>оцінює:</i> наслідки прояву глобальних проблем на сучасному етапі розвитку суспільства.</p>
27	Розділ II. РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ СВІТУ	
11	<p>Тема 1. Країни Європи</p> <p>Загальна характеристика регіону, його склад. Населення, міста. Характеристика господарства країн та значення інтеграційних процесів у його формуванні.</p> <p><i>ФРН.</i> Географічне положення. Населення і міста. Особливості сучасного розвитку господарства країни. Промисловість. Сільське господарство. Інфраструктура.</p> <p><i>Велика Британія.</i> Особливості ЕГП, його вплив на розвиток країни. Населення, міста. Характерні риси розвитку економіки індустріальної держави. Значення зовнішніх економічних зв’язків.</p> <p><i>Франція.</i> Особливості ЕГП. Населення і міста. Провідні галузі господарства.</p> <p><i>Італія.</i> Особливості ЕГП країни, вплив його на розвиток господарства. Населення, міста. Галузева структура господарства країни, її територіальні відмінності.</p> <p><i>Держави-сусіди України.</i></p> <p>Особливості ЕГП країн. Населення, демографічні проблеми. Сучасний стан економіки країн. Галузева структура господарства, їх територіальні відмінності. Зв’язки країн-сусідів з Україною.</p> <p>Практична робота 3 Порівняльна характеристика промисловості ФРН і Франції, Великобританії та Італії (за вибором). Характеристика зв’язків України з країнами-сусідами.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>називає:</i> склад регіону; <i>характеризує:</i> особливості розміщення та формування населення країн та регіонів, урбанізаційні процеси; <i>обрунтовує:</i> галузеву структуру господарства країн Європи; <i>складає:</i> комплексну економіко-географічну характеристику країн регіону; <i>робить висновки:</i> про причини високого індустріального розвитку країн Західної Європи; <i>оцінює:</i> значення зв’язків України з державами-сусідами.</p>

К-ть г-н	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
6	<p>Тема 2. Країни Азії Загальний огляд. Склад регіону. Різноманітність країн. Особливості господарства. Роль країн Азії в світі. Регіон перехрестя важливих морських комунікацій. Туризм.</p> <p><i>Японія.</i> ЕГП, історико-культурні особливості країни. Особливості населення країни. Роль НТР в економіці Японії. Галузева і територіальна структура господарства. Спеціалізація країни в світовому господарстві. Зовнішньоекономічні зв'язки.</p> <p><i>Китай.</i> Особливості розселення, демографічна політика і трудові ресурси Китаю. Особливості економічної політики Китаю, галузі міжнародної спеціалізації. Особливості галузевої структури господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Відмінності між Західним і Східним Китаєм; концентрація промислового і сільськогосподарського виробництва в Східному Китаї.</p> <p><i>Індія.</i> Культурно-історичні особливості країни. Природні умови і ресурси. Розміщення населення і господарства. Роль країни в регіоні та в світі.</p>	<p>Учень: <i>характеризує:</i> ресурсозабезпеченість окремих країн і регіонів Азії; <i>пояснює:</i> специфіку населення країн Азії, забезпеченість трудовими ресурсами; <i>вказує:</i> на основні риси сучасного стану та розвитку економіки країн Азії; <i>порівнює:</i> особливості господарства різних за рівнем економічного розвитку країн Азії; <i>називає:</i> особливості територіальної й галузевої структури господарства; <i>оцінює:</i> роль країн Азії в світі.</p>
4	<p>Тема 3. Країни Північної Америки Склад території. Особливості економіко-географічного положення. Сторінки освоєння регіону та формування території США і Канади. Роль переселенців у розвитку економіки регіону. Українська діаспора Канади і США.</p> <p><i>США.</i> Найбільша за економічним потенціалом та політичним впливом країна сучасного світу. Населення: закономірності зростання, етнічний склад, трудові ресурси, соціальна структура суспільства. Процеси урбанізації. Галузева та територіальна структура господарства, галузі міжнародної спеціалізації. Найбільші промислові та сільськогосподарські райони. Специфіка зовнішніх економічних зв'язків США.</p> <p><i>Канада.</i> ЕГП. Особливості розміщення населення. Українці в Канаді. Найбільші міські агломерації. Господарство Канади. Роль країни в міжнародному географічному поділі праці.</p> <p>Практична робота 4 Порівняльна характеристика господарства головних економічних районів США: Півночі, Півдня та Заходу.</p>	<p>Учень: <i>називає:</i> склад території регіону; <i>описує:</i> своєрідність ЕГП кожної з країн; <i>визначає:</i> темпи розвитку, особливості галузевої структури та територіальної організації господарства країн Північної Америки; <i>складає:</i> порівняльну характеристику галузевої структури і спеціалізації промисловості країн регіону та окремих регіонів у межах однієї країни.</p>
2	<p>Тема 4. Країни Латинської Америки Центральна та Південна Америка. ЕГП та склад території. Політична карта. Різноманітність країн (за розмірами території, кількістю населення, адміністративно-територіальним устроєм, формою правління, рівнем економічного розвитку тощо). Особливості населення. Основні риси географії сільського господарства, промисловості, транспорту. Екологічні проблеми. Участь регіону в міжнародному географічному поділі праці.</p>	<p>Учень: <i>вказує:</i> на історико-політичні процеси, що відбуваються в регіоні; <i>характеризує:</i> забезпеченість окремих країн природними ресурсами, основні риси сучасного стану розвитку економіки; <i>вказує:</i> на специфіку складу населення та системи розселення; <i>називає:</i> гарячі точки регіону; <i>пропонує:</i> шляхи розв'язання конфліктів.</p>

К-ть г-н	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
4	<p>Тема 5. Країни Африки, Австралії та Океанії Загальний огляд. Склад території. Різноманітність країн. Історія формування політичної карти. Характерні риси населення, типи розселення та урбанізації в країнах Африки. Природно-ресурсний потенціал та його використання. Особливості територіальної та галузевої структури господарства країн Африки. Найбільші країни. <i>Австралія.</i> Особливості розміщення населення, найбільші міські агломерації. Особливості економічного розвитку. Географія промисловості, сільського господарства, транспорту. і ресурсів. Етнічна карта регіону. Роль країни в МГПП. Зовнішні зв'язки. <i>Океанія.</i> Специфіка ЕГП. Роль Нова Зеландія і острівні країни Тихоокеанського регіону. Політична карта. Особливості розвитку малих острівних держав.</p>	<p>Учень: <i>називає:</i> регіони Африки та найбільші країни; <i>вказує:</i> на історико-географічні особливості розвитку країн Африки, Австралії та Океанії; <i>описує:</i> загальні риси ЕГП, населення, природно-ресурсного потенціалу країн регіонів; <i>визначає:</i> особливості галузевої структури та територіальної організації господарства країн регіонів; роль країн Африки, Австралії та Океанії в світі; <i>аналізує:</i> причини економічної відсталості та бідності багатьох країн Африки.</p>
1	<p>Узагальнення. Всесвітні економічні відносини Форми всесвітніх економічних відносин. Інтернаціоналізація, інтеграція, інформатизація та глобалізація як найважливіші тенденції розвитку світового господарства.</p>	<p>Учень: <i>називає:</i> основні форми всесвітніх економічних відносин; <i>характеризує:</i> сучасні тенденції розвитку світового господарства та взаємовідносин між країнами; <i>аналізує:</i> наслідки економічних відносин між країнами та групами країн світу.</p>
2	РЕЗЕРВ ЧАСУ	